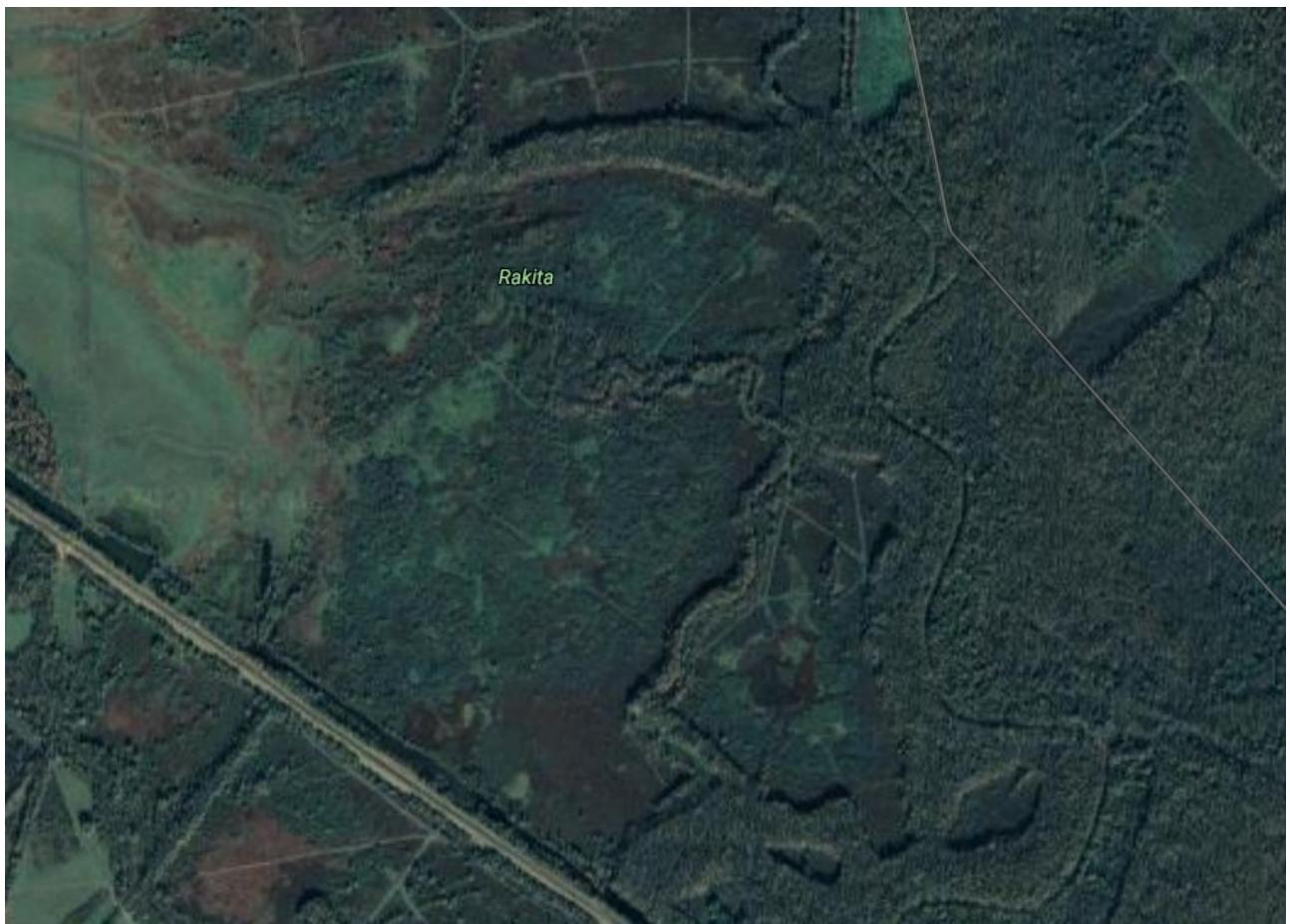

Monitoring ptica u Posebnom ornitološkim rezervatu Rakita

Naručitelj

JUPP „Lonjsko polje“
Krapje 16
44324 Jasenovac

Autor

Željko Vasilik
JureKaštelana 22a
44000 Sisak

Sisak, srpanj 2021.

SADRŽAJ

1. Sažetak	2
2. Uvod	2
3. Područje istraživanja	2
4. Materijal i metode	4
5. Rezultati	4
6. Rasprava i preporuka za upravljanje	6
7. Literatura	8
Prilog 1. Vrste bitne za status Rakite kao Posebnog ornitološkog rezervata	9
Prilog 2. Ostale zabilježene vrste	9

1. SAŽETAK

U svibnju i lipnju 2020. te od ožujka do srpnja 2021. godine istraživao sam ptice Posebnog ornitološkog rezervata „Rakita“ u Parku prirode „Lonjsko polje“. Cilj istraživanja je bilo ustanoviti koje ptičje vrste borave u rezervatu te - posebno - koje vrste s popisa važnih za status ornitološkog rezervata tu grijezde i u kojem broju.

Ukupno sam zabilježio 72 ptičje vrste, od kojih su 47 vrsta gnjezdarice, 20 vrsta koje na Rakitu dolaze radi ishrane i 5 prolaznica u seobi.

2. UVOD

Posebni ornitološki rezervat „Rakita“ nalazi se u poplavnom (retencijskom) dijelu Parka prirode „Lonjsko polje“ sjeverno od Mužilovčice. Proglašen je rezervatom Odlukom o proglašenju od 4. studenog 1969. godine. („Službeni vjesnik“ br. 40/69). Područje se navodi kao značajno za grijezđenje ptica, osobito trstenjaka i štijoka, te kao hranilište čapalja i roda u vrijeme gniježđenja, zimovalište pataka te prolazno područje raznih čurlina (Rucner 1970, Culjak 2009).

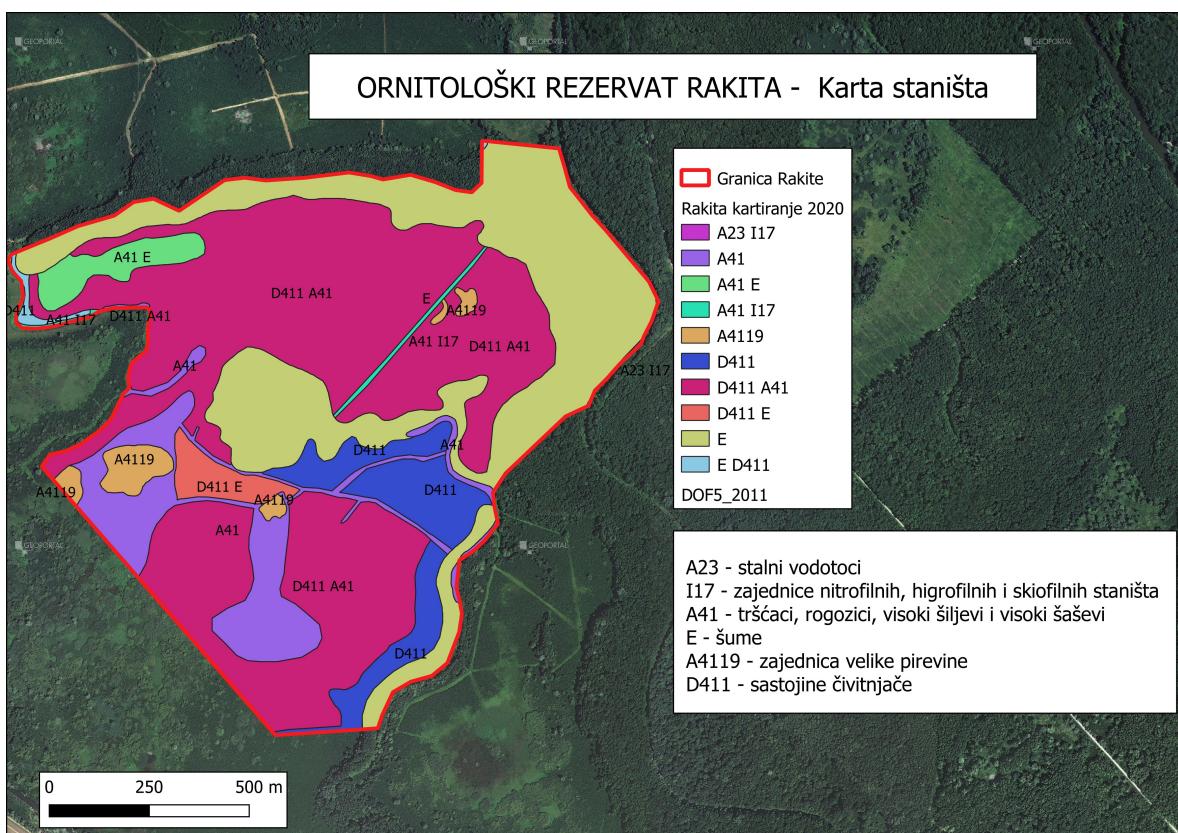
Međutim, područje rezervata nikad nije sustavno ornitološki istraživano, niti su praćene promjene u ornitofauni nakon proglašenja POR. U javnosti se uglavnom prepisuju i navode šturi popisi rjedih vrsta, bez referenci na izvore.

3. PODRUČJE ISTRAŽIVANJA

Povijesno (Rucner 1970), Rakita se opisuje kao „velika čistina s močvarom u središtu, obrasla vrbom rakitom. U podvodnom dijelu raste trska (*Phragmites communis*), rogoz (*Typha sp.*) i sita (*Schoenoplectus sp. /lacustris/*).“.

Noviji podaci (Culjak 2009) navode da „u rezervatu Rakita možemo pronaći dvije karakteristične šumske zajednice (šuma poljskoga jasena s kasnim drijemovcem te šuma hrasta lužnjaka s velikom žutilovkom) i dvije travnjačke zajednice (vegetacijski kompleks nitrofilnih pašnjaka, visokih šaševa i šiljeva te vegetacijski kompleks nitrofilnih pašnjaka, visokih šaševa i šiljeva s čivitnjačom)“, gdje se čivitnjača (*Amorpha fruticosa*) pojavljuje na više od 65% površine rezervata.

U međuvremenu je čivitnjača preuzeila još veći dio rezervata. Slobodne vodene površine vrlo su male, pojas čistog rogoza bez čivitnjače nalazi se na rubnom zapadnom dijelu rezervata (Slika 1.). Velik dio područja posve je „zagrušen“ čivitnjačom, koja također prodire u šume (Slika 2.).

Slika 1. Vegetacijska karta staništa Rakite, 2020.g.

Slika 2. Pojas rogoza (održan kao traktorski put) s gustom čivitnjačom i šumom u pozadini.

4. MATERIJAL I METODE

Pripremno u svibnju i lipnju 2020., te od ožujka do srpnja 2021. u približno dvotjednim razmacima posjetio sam rezervat i bilježio vrste ptica. Vrste sam određivao prema „ključu“ za određivanje ptica u prirodi (Heinzel et al., 1988) uz korištenje dalekozora 8×30, te puštao zvukove glasanja štijoka kako bih dobio odziv mjesnih ptica.

Bilježio sam aktivnosti viđenih ptica, s naglaskom na moguće gniježđenje.

5. REZULTATI

U vremenu promatranja zabilježio sam 72 ptičje vrste, od kojih su 47 vrsta gnjezdarice, 20 vrsta na Rakitu dolazi radi ishrane, ali u njoj ne gnijezdi, a 5 prolaznice u seobi.

Priložena tablica pokazuje opažanja ptica po danima posjeta i njihov status (**G** - gnjezdarice, **ng** – na području se u sezoni gniježđenja hrane, ali tu ne gnijezde, **P** - prolaznice).

			2020.		2021.								Status
	Species	Vrsta	24.5.	11.6.	28.3.	17.4.	2.5.	15.5.	5.6.	13.6.	22.6.	11.7.	
1	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	mali gnjurac			x								G
2	<i>Phalacrocorax carbo</i>	veliki vranac			x	x		x	x		x	x	ng
3	<i>Ardea cinerea</i>	siva čaplja	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	ng
4	<i>Egretta alba</i>	velika bijela čaplja			x	x	x	x	x	x	x	x	ng
5	<i>Egretta garzetta</i>	mala bijela čaplja					x	x	x	x	x		ng
6	<i>Nycticorax nycticorax</i>	gak								x			ng
7	<i>Ardeola ralloides</i>	žuta čaplja							x				ng
8	<i>Platalea leucorodia</i>	žličarka					x	x		x			ng
9	<i>Ciconia ciconia</i>	bijela roda							x	x	x	x	ng
10	<i>Ciconia nigra</i>	crna roda	x		x		x	x	x		x	x	G
11	<i>Cygnus olor</i>	crvenokljuni labud	x		x	x		x	x	x	x	x	G
12	<i>Anas platyrhynchos</i>	divlja patka	x		x	x	x	x	x	x	x	x	G
13	<i>Anas querquedula</i>	patka pupčanica			x								P
14	<i>Haliaeetus albicilla</i>	štekavac			x		x		x	x	x	x	G
15	<i>Milvus migrans</i>	crna lunja	x			x	x						ng
16	<i>Accipiter gentilis</i>	jastreb						x					ng
17	<i>Buteo buteo</i>	škanjac	x		x	x	x	x		x	x	x	G
18	<i>Circus aeruginosus</i>	eja močvarica				x							ng
19	<i>Coturnix coturnix</i>	prepelica		x									G
20	<i>Fulica atra</i>	liska							x	x	x	x	G
21	<i>Gallinula chloropus</i>	mlakuša										x	G
22	<i>Vanellus vanellus</i>	vivak			x	x	x		x		x		G
23	<i>Tringa glareola</i>	prutka migavica					x						P
24	<i>Tringa nebularia</i>	krivokljuna prutka					x						P
25	<i>Tringa ochropus</i>	pjegava prutka			x	x					x		P
26	<i>Larus michahellis</i>	galeb klaukavac						x					P

27	<i>Larus ridibundus</i>	riječni galeb						x		x			ng
28	<i>Columba oenas</i>	golub dupljaš				x	x						G
29	<i>Columba palumbus</i>	golub grivnjaš					x	x		x	x		G
30	<i>Streptopelia turtur</i>	grlica	x				x	x		x	x		G
31	<i>Cuculus canorus</i>	kukavica	x			x	x	x	x	x			G
32	<i>Strix aluco</i>	šumska sova							x				G
33	<i>Alcedo atthis</i>	vodomar								x	x		ng
34	<i>Merops apiaster</i>	pčelarica					x						ng
35	<i>Jynx torquilla</i>	vijoglav					x	x					G
36	<i>Dryocopus martius</i>	crna žuna				x	x	x		x	x		G
37	<i>Picus canus</i>	siva žuna			x	x	x	x			x		G
38	<i>Dendrocopos major</i>	veliki djetlić	x	x		x	x	x	x	x	x		G
39	<i>Dendrocopos medius</i>	crvenoglavi djetlić	x							x			G
40	<i>Alauda arvensis</i>	poljska ševa						x		x			G
41	<i>Hirundo rustica</i>	lastavica		x	x					x	x	x	ng
42	<i>Delichon urbica</i>	piljak			x				x				ng
43	<i>Motacilla alba</i>	bijela pastirica					x	x	x	x			G
44	<i>Motacilla flava</i>	žuta pastirica		x		x	x	x	x	x	x		G
45	<i>Lanius collurio</i>	rusi svračak	x	x			x	x		x	x		G
46	<i>Locustella luscinoides</i>	veliki cvrčić	x			x	x		x	x			G
47	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	veliki trstenjak				x		x	x	x	x	x	G
48	<i>Acrocephalus palustris</i>	trstenjak mlakar					x	x		x			G
49	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	trstenjak rogožar		x		x	x	x		x			G
50	<i>Sylvia atricapilla</i>	crnokapa grmuša	x		x	x	x	x	x	x	x		G
51	<i>Sylvia borin</i>	siva grmuša						x	x				G
52	<i>Phylloscopus collybita</i>	zviždak			x	x	x			x	x		G
53	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	šumski zviždak	x										G
54	<i>Ficedula albicollis</i>	bjelovrata muharica	x		x		x	x					G
55	<i>Luscinia megarhynchos</i>	slavuj					x						G
56	<i>Turdus merula</i>	kos	x	x		x	x	x	x	x	x		G
57	<i>Turdus philomelos</i>	drozd cikelj	x			x	x	x	x	x	x		G
58	<i>Aegithalos caudatus</i>	dugorepa sjenica									x		G
59	<i>Parus caeruleus</i>	plavetna sjenica		x				x		x	x		G
60	<i>Parus major</i>	velika sjenica	x	x		x	x	x	x	x	x		G
61	<i>Sitta europaea</i>	brgljez	x				x	x	x	x	x		G
62	<i>Certhia brachydactyla</i>	dugokljuni puzavac					x						G
63	<i>Emberiza schoeniclus</i>	močvarna strnadica						x		x			G
64	<i>Passer montanus</i>	poljski vrabac			x			x	x	x	x		G
65	<i>Fringilla coelebs</i>	zeba	x	x	x	x	x	x	x	x	x		G
66	<i>Carduelis carduelis</i>	češljugar			x	x		x	x	x	x	x	G
67	<i>Carduelis chloris</i>	zelendur	x	x		x			x		x	x	G
68	<i>Oriolus oriolus</i>	vuga	x	x			x	x	x		x	x	G
69	<i>Sturnus vulgaris</i>	čvorak	x		x	x	x	x	x	x	x	x	G
70	<i>Garrulus glandarius</i>	šojka						x		x	x		G
71	<i>Corvus corax</i>	gavran	x		x	x	x	x	x	x	x	x	G
72	<i>Corvus cornix</i>	siva vrana			x		x	x	x	x	x	x	ng

Tablica 1: Ptice zabilježene na području POR Rakita

6. RASPRAVA I PREPORUKA ZA UPRAVLJANJE

U svibnju i lipnju 2020. te od ožujka do srpnja 2021. promatrao sam ptice na području Posebnog ornitološkog rezervata „Rakita“. Zabilježio sam ukupno 72 ptičje vrste, od kojih 47 gnjezdarica, 20 koje ovdje dolaze na ishranu i 5 prolaznica u seobi.

Cilj istraživanja je bilo ustanoviti koje ptičje vrste borave u rezervatu te - posebno - koje vrste s popisa važnih za status ornitološkog rezervata u njemu gnijezde i u kojem broju.

Tablica 2. daje popis vrsta bitnih za status rezervata te jesu li zabilježene ovim istraživanjem:

Species	HR	Zabilježena ovim istraživanjem?
Gnjezdarice		
<i>Anas platyrhynchos</i>	divlja patka	DA
<i>Aythya nyroca</i>	patka njorka	NE
<i>Rallus aquaticus</i>	kokošica	NE
<i>Porzana parva</i>	siva štijoka	NE
<i>Porzana porzana</i>	riđa štijoka	NE
<i>Porzana pusilla</i>	mala štijoka	NE
<i>Fulica atra</i>	liska	DA
<i>Gallinula chloropus</i>	mlakuša	DA
<i>Locustella fluviatilis</i>	cvrčić fotočar	NE
<i>Locustella luscinoides</i>	veliki cvrčić	DA
<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	veliki trstenjak	DA
<i>Acrocephalus palustris</i>	trstenjak mlakar	DA
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	trstenjak rogožar	DA
<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	trstenjak cvrkutić	NE
<i>Emberiza schoeniclus</i>	močvarna strnadica	DA
Područje koriste za ishranu		
<i>Ixobrychus minutus</i>	čapljica voljak	NE
<i>Egretta garzetta</i>	mala bijela čaplja	DA
<i>Ardea cinerea</i>	siva čaplja	DA
<i>Ardea purpurea</i>	čaplja danguba	NE
<i>Ardeola ralloides</i>	žuta čaplja	DA
<i>Nycticorax nycticorax</i>	gak	DA
<i>Ciconia ciconia</i>	bijela roda	DA
<i>Ciconia nigra</i>	crna roda	DA
<i>Circus aeruginosus</i>	eja močvarica	DA

Tablica 2: Vrste ptica bitne za status Posebnog ornitološkog rezervata

Na žalost, istraživanje je potvrdilo ranije tvrdnje da je područje rezervata degradirano promjenom vodnog režima i zarastanjem drvenastim vrstama, osobito čivitnjačom (Culjak 2009).

Netipično suha 2020. godina pokazuje da područje posve promijeni svoje značajke ako izostanu periodične poplave. Rezervat je bio bez vode i moglo se proći većim njegovim dijelom. Zabilježen je lijep broj šumskih vrsta, ali su močvarice skoro izostale.

Zanimljivost: suša je bila tolika da su u rogoziku gnijezdile **prepelice** (*Coturnix coturnix*).

Godina 2021. bila je hidrološki uobičajenija, voda se u većem dijelu Rakite zadržala sve do srpnja. Time je i opažanje vrsta bilo nešto bliže očekivanom. Zabilježen je veći dio pjevica vezanih za močvare, manje zahtjevne ptice vodarice i skoro sve vrste koje Rakitu posjećuju radi ishrane, a gnijezde izvan nje (Tablica 2.).

Međutim, sve vrste su zabilježene pojedinačno ili u malom broju parova. Jedino je **trstenjak rogožar** (*Acrocephalus schoenobaenus*) još uvijek nešto brojniji u čistom rogoziku na zapadu rezervata, dok **trstenjak cvrkutić** (*Acrocephalus scirpaceus*) i **cvrčić potočar** (*Locustella fluviatilis*) nisu uopće zabilježeni.

Također, posve su izostale sve vrste štijoka, iako sam ih vabio puštanjem zova – bez odziva.

Pošto je vodni režim ove godine bio povoljan za vodene vrste, a izravnog ljudskog ometanja u rezervatu skoro da i nema, smatram da je zarastanje čivitnjačom osnovni razlog malog broja viđenih ptica. U gustišima čivitnjače ptice se skoro ni ne pojavljuju, čak ni razmjerno nezahtjevne vrste poput grmuša ili drozdova. I te vrste su također bilježene samo u gustišima autohtonе vegetacije i šumi. Ovo opažanje odgovara rezultatima projekta kartiranja ptica poljoprivrednih staništa (Radović&Vasilik 2012).

Uspoređivanjem opisa staništa (Rucner 1970, Culjak 2009, ovo istraživanje) vidi se da Rakita više nije isti ekosustav kakav je bila u trenutku proglašenja POR.

Da bi se njena vrijednost ponovno uspostavila i restauriralo prvobitno močvarno stanište, nužno je iz rezervata ukloniti čivitnjaču i omogućiti povratak autohtonih močvarnih biljnih vrsta. Time bi stanište postalo povoljnije i za ptice vodenih staništa.

Što se šumskog dijela rezervata tiče, njegov ptičji svijet je još uvijek u dobrom stanju. Zabilježeno je 5 vrsta iz porodice djetlovki te veći broj parova **bjelovrate muharice** (*Ficedula albicollis*), koja traži stariju prirodnu šumu.

7. LITERATURA

- Culjak, D. (2009): Utvrđivanje granica i stanje vegetacije u Specijalnom ornitološkom rezervatu Rakita, Diplomski rad, Zavod za ekologiju i ugajanje šuma, Zagreb
- Heinzel, H.; Fitter, R.; Parslow, J. (1988): Pareys Vogelbuch: alle Vögel Europas, Nordafrikas, u.d. Mittleren Ostens, Verlag Paul Parey, Hamburg und Berlin.
- Radović, A; Vasilik, Ž. (2012): Izvještaj o rezultatima projekta „Praćenje stanja zajednica ptica vezanih za poljoprivredne površine u Parku Prirode Lonjsko polje s naglaskom na utjecaj invazivne vrste *Amorpha fruticosa* na njihovu strukturu“, Zagreb.
- Rucner, R. (1970): Prilog poznavanju ptičjeg svijeta Lonjskog polja, Larus 21-22, 31-64, Zagreb.

Prilog 1. Vrste bitne za status Rakite kao Posebnog ornitološkog rezervata.

- Redovite gnjezdarice: **veliki trstenjak** (*Acrocephalus arundinaceus*), **trstenjak cvrkutić** (*Acrocephalus scirpaceus*), **trstenjak mlakar** (*Acrocephalus palustris*), **trstenjak rogožar** (*Acrocephalus schoenobaenus*), **veliki cvrčić** (*Locustella luscinoides*), **cvrčić potočar** (*Locustella fluviatilis*), **močvarna strnadica** (*Emberiza schoeniclus*).
- Povremene gnjezdarice (za dubljih voda): **divlja patka** (*Aras platyrhynchos*), **patka njorka** (*Nyroca nyroca*), **lisika** (*Fulica atra*), **mlakuša** (*Gallinula chloropus*), **kokošica** (*Rallus aquaticus*), **riđa štijoka** (*Porzana porzana*), **siva štijoka** (*Porzana parva*).
- Područje koriste za ishranu: **bijela roda** (*Ciconia ciconia*), **crna roda** (*Ciconia nigra*), **eja močvarica** (*Circus aeruginosus*), **siva čaplja** (*Ardea cinerea*), **čaplja danguba** (*Ardea purpurea*), **mala bijela čaplja** (*Egretta garzetta*), **žuta čaplja** (*Ardeola ralloides*), **gak** (*Nycticorax nycticorax*), **čapljica voljak** (*Ixobrychus minutus*).
- U okolnim hrastovim šumama koje pripadaju šumskoj zajednici poplavne šume (*Genista elatae - Quercetum*), koncentracija ptica je kvalitativno i kvantitativno iznad prosjeka. Zastupani su gotovo svi dendrobionti i čitav niz ostalih gnjezdarica šuma.

Prilog 2. Ostale zabilježene vrste.

Iako za vrijeme istraživanja nisam posebno istraživao druge životinjske vrste, neke sam zabilježio (bez detalja):

- **divlja mačka** (*Felis silvestris*)
- **zlatni čagalj** (*Canis aureus*)
- **bjeloprsi jež** (*Erinaceus roumanicus*)
- **divlja svinja** (*Sus scrofa*)
- **obični jelen** (*Cervus elephas*)
- **europski dabar** (*Castor fiber*)

- **bjelouška** (*Natrix natrix*)
- **barska kornjača** (*Emys orbicularis*)

- **zelene žabe** (*Rana sp.*)
- **mukači** (*Bombina sp.*)

- **vretenca** (*Lestes sp.*, *Calopteryx sp.*, *Anax sp.*, *Orthetrum sp.*, *Sympetrum sp.*, *Crocothemis sp.*)
- **ljuti stršljen** (*Vespa crabro*)